

گفتمان‌شناسی منافع ملی

چارچوبی تئوریک در سیاست خارجی

جمهوری اسلامی ایران

دکتر حسین خاندان

استادیار دانشگاه پیام نور

خانی، حسین ۱۳۵۲

گفتمان‌شناسی منافع ملی چارچوبی تئوریک در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران / حسین خانی -
تهران: شبکه اندیشه، ۱۳۹۴.

۱۸۹ ص: جدول.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۷۶۰-۱۶-۱

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.

موضوع: منافع ملی--ایران

موضوع: گفتمان--ایران -- جنبه‌های سیاسی

موضوع: ایران -- روابط خارجی -- ۱۳۵۸ -

موضوع: ایران -- سیاست و حکومت -- ۱۳۵۸ -

کتاب‌شناسی ملی ۱۶۵۲/۵/خ۲ DSR

رده‌بندی کنگ ۱۳۹۴

رده بندی بیوبی: ۳۷۲

شماره کتابشناسی ملی ۴۱۴۶۰۱

گفتمان‌شناسی منافع ملی

چارچوبی تئوریک در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران

تألیف: حسین خانی

ناشر: شبکه اندیشه

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۴

تیراژ: ۵۰۰ جلد

قیمت: ۱۲۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۷۶۰-۱۶-۱

تلفن فروش: ۰۹۱۹۱۲۳۱۹۵۰

فهرست مطالب

۱۱	تقدیر و تشکر
۱۳	دیباچه
۱۵	فصل اول: کلیات
۱۵	مقدمه
۱۷	اهمیت پژوهش
۱۸	مدیریت‌های اجرایی پس از انقلاب اسلامی - «منافع ملی»
۲۱	روش تحلیل
۲۱	تکنیک گردآوری داده‌ها
۲۱	سازماندهی کتاب
۲۳	فصل دوم: چارچوب تنوریک و روش‌شناسی
۲۳	مقدمه
۲۳	گفتمان
۲۴	مفاهیم و مؤلفه‌های نظریه گفتمان
۲۵	مفصل‌بندی
۲۵	هویت‌یابی
۲۶	برجسته‌سازی و حاشیه‌رانی
۲۷	دال و مدلول
۲۷	دال مرکزی
۲۸	اختیاری بودن رابطه دال و مدلول
۲۸	عنصر، وقته، حوزه گفتمان‌گونگی

۳۰	هژمونی و تثبیت معنا
۳۱	ساختارشکنی
۳۲	قدرت
۳۳	خرده‌گفتمان
۳۳	همسوئی و تعارض
۳۴	اسلام فقهاتی
۳۶	سیاست خارجی
۳۶	منافع ملی
۳۹	فصل سوم: مروری بر ادبیات پژوهش
۳۹	مقدمه
۴۳	گفتار اول - رهیافت کلی گر نسبت به «منافع ملی»
۴۳	۱-۱-۳- نسبت «منافع ملی» ایران در برآیند اسلامیت و جمهوریت
۴۶	۱-۱-۳-۲- نسبت «منافع ملی» ایران در بستواره فردی - بومی - جهانی
۴۹	گفتار دوم - رهیافت جزئی‌نگر و «منافع ملی»
۵۰	۱-۲-۳- نسبت «منافع ملی» با رویکرد نظام حکمرانی
۵۰	۱-۲-۳-۱- منافع ملی و دیدگاه ایدئولوژیک
۵۵	۱-۲-۳-۲- منافع ملی و دیدگاه آرمان‌گرایی - محور
۵۶	۱-۲-۳-۳- منافع ملی و دیدگاه بازتاب‌گرایی ایدئولوژیک
۵۷	۱-۲-۳-۴- منافع ملی و دیدگاه فراملی‌گرایی
۵۷	۲-۲-۳- نسبت «منافع ملی» با رویکرد مدیریت‌های اجرایی گوناگون در دیپلماسی خارجی
۶۰	۱-۲-۲-۲- نگاه جامعه‌شناختی هویت‌محور نسبت به «منافع ملی»
۶۳	۲-۲-۲-۳- نگاه جامعه‌شناختی اقتصادمحور نسبت به «منافع ملی»
۶۷	۲-۲-۲-۳- نگاه جامعه‌شناختی تاریخ‌محور نسبت به «منافع ملی»
۷۳	۲-۲-۲-۴- نگاه جامعه‌شناختی قدرت‌محور نسبت به «منافع ملی»
۷۶	۲-۲-۲-۵- نگاه جامعه‌شناختی نخبه‌گرا نسبت به «منافع ملی»
۷۷	گفتار سوم - تبیین مفهوم «منافع ملی» ایران در سیاست خارجی
۷۸	۱-۳-۳- تاریخچه مفهوم «منافع ملی» در جهان

۸۲.....	۲-۳-۲- تاریخچه مفهوم «منافع ملی» در ایران
۸۵.....	۳-۳-۲- گذر از تناقضات برای تبیین مفهوم «منافع ملی»
۸۵.....	۱-۳-۳-۱- متغیر بودن «منافع ملی»
۸۶.....	۲-۳-۳-۲- توجه به جنبه «ملی» در تبیین مفهوم «منافع ملی»
۸۷.....	۲-۳-۳-۳- نخبگان سیاسی: تحدید و گسترش مفهوم «منافع ملی»
۸۷.....	۴-۳-۳-۳- رابطه اهداف ملی و «منافع ملی»
۹۳.....	فصل چهارم: بررسی همسویی خرده‌گفتمان‌ها نسبت به مفهوم «منافع ملی»
۹۳.....	مقدمه
۹۹.....	گفتار اول: «منافع ملی» در خرده‌گفتمان «هویت - مکتب پایه»
۱۰۰.....	۱-۱-۴- تحلیل بطریق
۱۰۴.....	۲-۱-۴- تحلیل گفتمانی
۱۰۷.....	۳-۱-۴- راهبرد سبزی «نه شرقی - نه غربی»
۱۱۰.....	۴-۱-۴- راهبرد ایجابی «مذهب - انقلاب»
۱۱۳.....	گفتار دوم: «منافع ملی» در خرده‌گفتمان «رسم - امنیت پایه»
۱۱۵.....	۱-۲-۴- توسعه اقتصاد محور
۱۲۴.....	۲-۲-۴- توسعه فرهنگ - سیاست محور
۱۳۰.....	گفتار سوم: «منافع ملی» در خرده‌گفتمان «امنیت - قدرت پایه»
۱۳۱.....	۱-۳-۴- یازدهم سپتامبر و سیاست خارجی ایالات متحده
۱۳۳.....	۲-۳-۴- «هویت» از اصالت ابتدایی تا اصالت کارکردی
.....	۳-۳-۴- «منافع ملی» و سطوح سیاست خارجی در خرده‌گفتمان «امنیت - قدرت پایه» ۱۳۹
۱۴۰.....	۱-۳-۳-۴- سطح منطقه‌ای
۱۴۰.....	۲-۳-۳-۴- سطح بین‌الملل
۱۴۷.....	فصل پنجم: گذر از مصادیق و رسیدن به گزاره‌های جدید نظری
۱۴۷.....	مقدمه
۱۴۸.....	گفتار اول - جمع‌بندی یافته‌ها و ارزیابی داده‌ها
۱۴۸.....	۱-۱-۵- جمع‌بندی یافته‌ها
۱۵۱.....	۲-۱-۵- ارزیابی داده‌ها

- گفتار دوم - گذر از مصادیق و جستجوی چارچوبی تحلیلی ۱۵۸
- فصل ششم: نتیجه‌گیری ۱۶۹
- فهرست منابع ۱۷۹
۱. منابع فارسی ۱۷۹
- ۱-۱. کتاب‌ها ۱۷۹
- ۱-۲. مقالات ۱۸۲
- ۱-۳. نشریات و سایت‌ها ۱۸۵
- ۴-۱ - مصاحبه‌ها ۱۸۶
- ۵-۱. پایان‌نامه‌ها ۱۸۶
۲. منابع انگلیسی ۱۸۶

فهرست جدول‌ها و نمودارها

جدول‌ها

- جدول ۵-۱ - خیزش گفتمان‌های مشروعیت‌یاب در فراگفتمان «اسلام فقاهتی» و مهم‌ترین راهبردهای انتخابی ۱۵۷
- جدول ۵-۲ - طرح چهارچوب برای تبیین و تحلیل جایگاه «منفعت» در سیاست خارجی کشورها ۱۶۷

نمودارها

- نمودار (۱-۴) مفصل‌بندی سنت و تجدد در فضای اسلامی گفتمان انقلاب اسلامی ۹۴
- نمودار (۲-۴) مفصل‌بندی و نظام معنایی خرده‌گفتمان «هویت - مکتب‌پایه» در سیاست خارجی و کسب «منافع ملی» ۱۰۶
- نمودار (۳-۴) مفصل‌بندی و نظام معنایی خرده‌گفتمان «توسعه - امنیت پایه» در سیاست خارجی و کسب «منافع ملی» ۱۲۹
- نمودار (۴-۴) مفصل‌بندی و نظام معنایی خرده‌گفتمان «امنیت - قدرت پایه» در سیاست خارجی و کسب «منافع ملی» ۱۴۳
- نمودار (۱-۵) تناظر تحول تاریخی - گفتمانی با تحول پارادایمی در فرایند شکل‌گیری «منافع ملی» ۱۶۳
- نمودار (۱-۶) مفصل‌بندی سنت و تجدد در فضای استعاری گفتمان انقلاب اسلامی ۱۷۶
- نمودار (۲-۶) مفصل‌بندی و نظام معنایی خرده‌گفتمان «هویت - مکتب‌پایه» در سیاست خارجی و کسب «منافع ملی» ۱۷۶

نمودار (۳-۶) مفصل‌بندی و نظام معنایی خرده‌گفتمان «توسعه - امنیت‌پایه» در سیاست‌ خارجی و کسب

«منافع ملی» ۱۷۷

نمودار (۴-۶) مفصل‌بندی و نظام معنایی خرده‌گفتمان «امنیت - قدرت‌پایه» در سیاست‌ خارجی و کسب

«منافع ملی» ۱۷۷

www.ketab.ir

دیباچه

پس از پیروزی انقلاب اسلامی و ایجاد گسست معرفتی در ایران، شاهد استقرار نظام سیاسی جدیدی هستیم که مبادرت به بازتعریف در تمام سویه‌های معرفتی پیشین نمود. از جمله این سویه‌ها، بازنگری و بازتعریف در مفهوم «منافع ملی» است که با توجه به پارادایم غالب «اسلام‌فشاری» از اهمیت اصالت مرزهای جغرافیایی به نفع اصالت مرزهای عقیدتی گذشت و به بنای «مصلحت امت اسلامی» شکل پذیرفت. بر این اساس، مطابق چارچوب ترسیم شده از سوی بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران، مؤلفه‌های اقتدار ملی در سیاست خارجی اسلام به جهت تأمین «منافع ملی» و «مصلحت امت» عبارت از: «نفی سبیل»، «ظلم ستیزی»، «زنت اسلامی و سیادت دینی» و «دعوت به اتحاد مسلمین» است.

براین اساس و مطابق اتخاذ تحلیل گفتمانی در بررسی و تبیین «همسویی یا تعارض» خرده‌گفتان‌های سیاست خارجی در دست‌یابی به منافع ملی ایران، این پژوهش در پی آن است تا همسویی نقاط گرهی فرعی در خرده‌گفتمان‌های سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران با نقطه گرهی اصلی گفتمان جمهوری اسلامی نسبت به منافع ملی ایران را بررسی نماید. بدین‌سان، همسویی خرده‌گفتمان‌های مزبور با نقاط گرهی اصلی نسبت به منافع ملی ایران در سیاست خارجی جمهوری اسلامی را شاهد خواهیم بود.

بدین ترتیب، مبادرت به شناسایی و استخراج سه‌خرده‌گفتمان «هویت - مکتب‌پایه»، «توسعه - امنیت‌پایه» و «امنیت‌قدرت‌پایه» طی سال‌های ۸۸ - ۵۸ اقدام نموده‌ایم. در واقع، در سطح عملی با شناسایی خرده‌گفتمان‌های یاد شده به مثابه فرایند حقیقت‌یاب (مشروعیت ثانویه جهت استمرار استقرار نظام سیاسی) به این نتیجه خواهیم رسید که نقطه گرهی اصلی در گفتمان جمهوری اسلامی، معنا دهنده و انتظام‌بخش به عناصر

خرده‌گفتمان‌های پیش‌گفته گردیده و سبب شکل‌گیری «هویت واحدی» گشته است. به بیان دیگر و با نگاهی گفتمانی، فضای ذهنی و ایدئولوژیک جمهوری اسلامی (ولایت فقیه) است که زمینه‌ساز حدود و ثغوری شده که مرزهای استراتژیک گروه‌های گوناگون وفادار به نظام اسلامی را تعیین می‌کند. در واقع، لحاظ کردن ارجحیت‌های موجود در قانون اساسی جمهوری اسلامی، موجب همسویی بین گرایش‌های ظاهراً متعارض نیروهای سیاسی گوناگون وفادار به نظام جمهوری اسلامی شده است.

در نهایت، برای دست یافتن به الگوی تحلیلی با در نظر گرفتن سه پارادایم «سنتی»، «مدرن» و «فرامدرن» به سه‌گونه نظام سیاسی «سلطان‌سالاری»، «اقتداردیوان‌سالاری» و «رضایت‌حقوق‌سالاری» می‌رسیم که در هر کدام با توجه به خاستگاه نظام سیاسی آن، تجربه تاریخی منافع ملی، متغیر و متفاوت خواهد بود. مطابق این الگوی تحلیلی، ضمن مفروض گرفتن وجود گسست معرفتی بین پارادایم‌ها و نظام‌های سیاسی مرتبط با آن‌ها، امکان بازشت بین پارادایم قبلی نیز وجود دارد.